

I. Bevezetés

E dolgozat kísérlet a politikai identitás filozófiai megközelítésére.

A témaválasztást nem csupán a szerző politikatudományi érdeklődése motiválta, hanem annak a sajátos helyzetnek a felismerése is, hogy miközben az identitás kérdésében fontos „hadállások” alakultak ki néhány diszciplínában, így a pszichológiában, a szociálpszichológiában, a szociológiában, az antropológiában, az etnológiában, újabban pedig – a narratívakutatás révén – az irodalomelméletben és művelődésszociológiában, a politikatudomány a politikai identitásra vonatkozó felfogás szintézisében lemaradni látszik e területek mögött.

Kiindulópontom azonban az volt, hogy e lemaradás behozatala nem lehetséges anélkül, hogy az identitásprobléma megfogalmazásának eddigi, egyéb szakterületen elért eredményeit ne helyezzük filozófiai perspektívába, és ne csak ezután tegyünk kísérletet a politikatudomány sajátos területére való átvitelre. Ez a megfontolás határozta meg dolgozatom struktúráját: előbb (a második fejezetben) a filozófiai hagyományok perspektívájába helyezem az „identitásproblémát”, majd ezek alapján teszek kísérletet egy saját modell megfogalmazására, amely a hermeneutikai filozófiai paradigmára alapoz, és legközvetlenebbül Reinhart Koselleck történeti-szemantikai felfogására alapoz.

Ezt követően kerül sor modellem alkalmazására, mégpedig a politikatudomány két olyan fontos kérdéskörében, mint a „nemzeti mivolt” problémája (harmadik fejezet) és a bal-jobb dichotómia kérdése (negyedik fejezet).

Ebből következően a harmadik és negyedik fejezet kategóriahasználata nem szakad el azoknak a középfajú elméleteknek a kategóriahasználatától, amelyeket a két jelzett kérdéskör vizsgálatában relevánsnak tekintek. Itt elsősorban a nacionalizmuskutatás, az államelméletek és a diskurzuselemzés konceptuális eredményeiről van szó. A filozófiai nézőpont inkább ezek eredményeinek kritikai átvételében és egy paradigma újrafogalmazásának a kísérletében van jelen, abban a modelljavaslatomban, amely a modernitás, az identitás, az ideológia és a közösség fogalmait próbálja egy új értelmezésben összekapcsolni.

A dolgozat a politikai identitás szerkezetének vázolásában a következő három fő kérdésre keresett és fogalmazott meg választ.

Először: az identitás kérdésének tradíciói alapján azt vizsgálta, hogy modellezhető-e a politikai identitás mint kollektív identitás. A politikai identitás általános modelljének megalkotásában a konfliktusosság intézményesítését tekintettem történeti állandónak, továbbá a modern politika diszkurzív jellegét, illetve e diszkurzivitás történeti szerkezetét tartottam szem előtt.

Másodszor, az így vázolt, hipotetikusnak tekintett modellt tanulmányomban a nemzeti közösség kérdésre alkalmaztam. Ebben kiinduló hipotézisem az volt, hogy a „nemzeti mivolt” a cselekvő közösségek intézményesülésének olyan létmódja, amely őrzi a premodern közösségek emlékezet- és eredetközösségi jellegét, ugyanakkor azonban keretet ad a modernitás feszítő politikai konfliktusvilágának is. Azaz: oly mértékben megerősíti az eredet-, illetve emlékezetközösségi kereteket, hogy azok integrálni tudják a modern politikai funkcionalizmus (pluralizmus) talaján kialakult konfliktustereket. Ez válasz arra az alapvető problémára is, hogy a nemzeti közösség miképp maradhat fenn olyan identitásközösséggként (és identitás szerkezetként), amely a modernitás folyamatosan dekonstruáló világában cselekvő politikai közösséggként tud megjelenni, illetve folyamatosan ilyen közösséggként tudja magát újradefiniálni.

Harmadszor: modelletem alkalmaztam a bal-jobb dichotómiára is, és ezzel arra kerestem a választ, hogy a politikai identitás miképp „működik” a politikai modernitás „tiszta” versenyfeltételei között, azaz: hogyan funkcionalizálódik azon körülmények között, amelyekben az erőforrásokért folyó politikai kompetíció tűnik elsődlegesnek (és döntőnek) és nem az identitások mérkőzése, nem a közösségi öndefiníciók folyamatossága és megújíthatósága.

A három kérdés vizsgálata adja a dolgozat három központi – második, harmadik és negyedik – fejezetét; ezt követően a záró-összegző ötödik fejezetben csupán a konklúziókat foglalom össze egész röviden.

Tanulmányom végső formája sokak segítő hozzájárulásával alakult ki. Témám első végiggondolása még korábbi, politikatörténeti vizsgálódásaim idejére nyúlt vissza, és főleg Jakabffy Elemér figurája motiválta: sokat foglalkoztatott a két világháború közötti Országos Magyar Párt vezető politikusa és teoretikusa nemzetfelfogásának az a kényszerű, majd intellektuálisan is felvállalt (de pontosan sohasem kifejtett) átalakulása, amely 1919-20 után a „kisebbségi sorsban” ment végbe. Balázs Sándor professzornak köszönhetem, hogy e kérdésben tájékozódni tudtam. A téma kidolgozásában sokat köszönhetek barátaim és kollégáim munkáinak. A legtöbb – észrevétlenül hasznosuló, de fontos – beszélgetést az identitás fogalmáról Bodó Barnával folytattam; a Szász Alpár Zoltánnal folytatott beszélgetéseim a pártrendszerekről és törésvonalakról arról győztek meg, hogy a politikai identitás kérdései mélyen benne gyökereznek a modern politikai rendszerek funkcionalizmusában. Salat Levente könyve (*Etnopolitika – a konfliktustól a méltányosságig. Az autentikus kisebbségi lét normatív alapjai*. Mentor, Mvhely, 2001) – témájának rokon volta és megírásának színvonala révén – végig fontos mérce volt számomra.

Külön meg kell említenem a budapesti Teleki László Intézet két munkatársát, Bárdi Nándor történészt és Kántor Zoltán szociológust. Előbbi a történeti érzékenység és a sokoldalúság mintaképe számomra, erőteljesen jelen van e kötetben (még akkor is, ha filológiai értelemben – a forrásokra való hivatkozások tekintetében – hatása nem mutatható ki); utóbbi pedig az a szakmai partner volt végig, akivel a koncepciómat módszeresen végig tudtam tárgyalni, és akinek a legtöbb segítséget köszönhetem a nacionalizmuskutató terén való tájékozódásban.